

DOSPĚLÍ IMIGRANTI V ČESKÉ REPUBLICĚ A JEJICH MOTIVACE UČIT SE ČESKÝ JAZYK

Milena ÖBRINK HOBZOVÁ

Abstrakt

Príspevek Dospělí imigranti v České republice a jejich motivace učít se český jazyk se zabývá problematikou vzdělávání dospělých imigrantů jako specifické skupiny dospělých. Jeho cílem je prezentovat výsledky výzkumu, který byl proveden v kurzech českého jazyka pro tuto skupinu a který se zabýval jejich motivací k učení se českého jazyka.

Klíčová slova: dospělí imigranti, motivace, kurzy českého jazyka, vzdělávání dospělých

ADULT IMMIGRANTS IN THE CZECH REPUBLIC AND THEIR MOTIVATION TO LEARN CZECH

Abstract

The article Adult immigrants in the Czech Republic and their motivation to learn Czech deals with education of this specific group of adult participants. The aim is to show results of a survey which was carried out in the courses of Czech language and which was concerned with their motivation to learn Czech.

Key words: adult immigrants, motivation, courses of Czech for foreigners, adult education

Úvod

Žijeme v době, která bývá označována jako postmoderní či jako období pozdně-moderní společnosti a která je charakteristická tím, že vše se zdá být prozatímní, dočasné. Proto ani lidé v dospělém věku nemohou vystačit pouze s jednou kvalifikací, ale vstupují do dalšího vzdělávání, aby získali nové kompetence, jež jim pomohou uplatnit se na trhu práce (1). Tato doba staví dospělého jedince do pozice, kdy od něj vyžaduje aktivní zapojení do celoživotního/všeživotního učení.

Zároveň ale naše společnost hledá způsoby, jak ke vzdělávání motivovat i skupiny dospělých, které mohou být v dané společnosti znevýhodňovány. Mezi ně lze zařadit nejen nezaměstnané či příslušníky určitých etnických skupin, ale také migranty (2). V rámci všeživotního učení můžeme o andragogickém působení na tuto skupinu hovořit v širším kulturním i sociálním kontextu (3). Jde především nejen o sociální a pracovně-právní poradenství, ale také o kurzy českého jazyka, které bývají vstupní branou k dalším vzdělávacím aktivitám. Jazykové vzdělávání, které je poskytováno přistěhovalcům z tzv. třetích zemí a které je dotováno operačním programem z EU, nabízí také krajské pobočky Center na podporu integrace cizinců, jež spravuje Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra.

Cílem našeho příspěvku je prezentovat výsledky průzkumu, který byl proveden v roce 2012 mezi účastníky večerních kurzů českého jazyka na Centrech na podporu integrace cizinců a který zjišťoval motivy účastníků k tomu navštěvovat kurz češtiny. Nejdříve se budeme zabývat motivací dospělého zapojit se do výchovně vzdělávacího procesu, poté představíme náš průzkum a jeho výsledky.

Stat'

Dospělí vstupují do výchovně vzdělávacích aktivit z různých důvodů. Tyto pohnutky lze shrnout pod motivy, které mají podíl na tom, proč dospělý jedinec investuje do něčeho energií a sílu. Motivace je pro učení jedince velmi důležitá a to jak v případě dětí, tak dospělých (4). Důvody, proč je důležité znát motivaci u dospělých, popisuje Wlodkowski (5) těmito slovy: „Seeing human motivation as purposeful allows us to create a knowledge base about effective ways to help adults begin learning, make choices about and give direction to their learning, sustain learning, and complete learning.“ Palán (6) tvrdí, že panuje jistá nejednoznačnost ohledně definice *motivů*, který v současné době zastřešuje další pojmy jako podnět či zájem apod. S motivací pracuje také psychologie, kde je však význam tohoto termínu také do jisté míry nejednoznačný (10). Na motivy působí vlivy vnitřní i vnější a jejich realizace je ovlivněna společenským prostředím. Nejčastěji se uvádí, že druhy motivů lze dělit na motivy primární a motivy sekundární. Zatímco v prvním případě se jedná o podněty, které jsou vrozené, nenaučené, druhá možnost se týká těch, jež jsou modifikovány sociálním prostředím. Takové motivy hrají významnou úlohu ve vzdělávání dospělých.

V andragogické literatuře nalezneme různé příklady dělení motivů. Např. Řehák (7) uvádí tři okruhy základních motivů, které se u dospělých projevují:

1. *Okruh praktických motivů* – např. zvýšením své kvalifikace chce dospělý zlepšit své finanční možnosti, mít možnost získat lepší pozici v práci atd.
2. *Okruh společenských motivů* – dospělý touží po společenském uznání, ocenění.
3. *Okruh intelektuálních motivů* – tyto motivy, jak je již patrné z názvu této kategorie, se zakládají na rozumových schopnostech jedince. Jejich rozvoj by měl podporovat také vzdělavatel dospělých, v našem případě lektor.

Beneš uvádí tyto motivy dospělých pro účast v dalším vzdělávání: sociální kontakt, sociální podněty, profesní důvody, participace na politickém, hlavně komunálním životě, vnější očekávání a kognitivní zájmy (8).

Motivaci zdůrazňuje také Bednaříková (9) a tvrdí, že u dospělých nacházíme tyto druhy motivů, které se velmi blíží těm, jež zmiňuje Beneš (viz výše):

1. *Motiv úniku, stimulace.*
2. *Motiv profesního růstu.*
3. *Motiv společenského prospěchu.*
4. *Motiv společenských kontaktů.*
5. *Motiv vnějšího očekávání.*
6. *Motiv poznávacích potřeb a zájmů.*

Při výchovně vzdělávacím procesu dospělých je však potřebné brát v úvahu uplatnění principů motivace, jak o tom pojednává Řehák (11). Bylo totiž vědecky prokázáno, že v případě některých jedinců dospělé populace lze při správné stimulaci jejich motivace dosáhnout optimálnějších studijních výsledků než v případě populace mladší. Aby se účinky motivace zvýšily, je vhodné klást důraz na společenskou důležitost úkolu, na sociální zodpovědnost dané aktivity a také její využití v praxi. Wlodkowski (12) k tomu, aby motivace měla dobrý efekt na učební proces, přidává také schopnosti vzdělávaného, jeho snahu a také organizační schopnosti vzdělavatele.

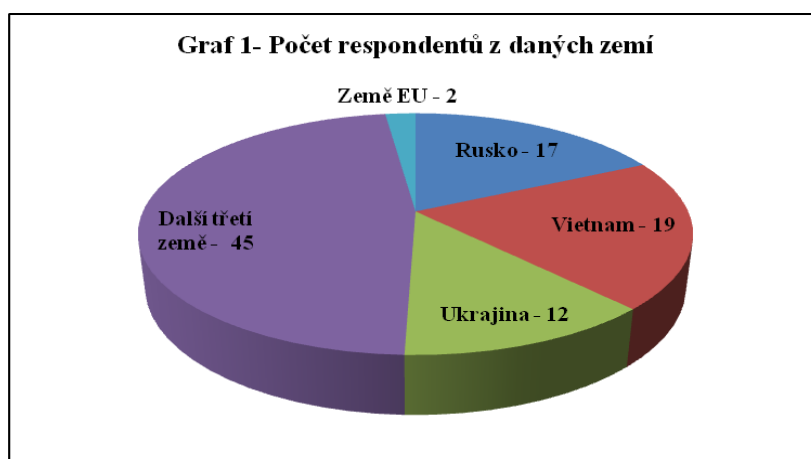
Při práci s dospělými ve výchovně vzdělávacím procesu je nutné nejen posílit pozitivní motivaci, ale také klást důraz na prostředí, v němž výuka probíhá – a to nejen z hlediska prostorové stránky, ale také té mezilidské. Motivátorem je pro učícího se dospělého nejen prostředí, ale také vzdělavatel, který by měl utvářet pozitivní vztahy mezi studenty a také podnitit nové oblasti jejich zájmů. Tím, že lektor bude schopen usměrňovat výuku dospělých a sledovat příčiny možných těžkostí, může se podílet na podpoře motivaci studentů (13).

Našeho průzkumu se zúčastnilo celkem 95 respondentů, kteří docházeli do kurzů českého jazyka pořádaných Centry na podporu integrace cizinců v době od února do května a října až prosince roku 2012. Data jsme získali v Pardubicích, Ostravě, Zlíně a Olomouci (olomoucké Centrum na podporu integrace cizinců nabízí večerní kurz českého jazyka také v Přerově, proto jsme využili možnost rozdat naše dotazníky také v této lokalitě Olomouckého kraje).

Jako metodu sběru dat jsme zvolili dotazník, která dle Bartošové a Skutila (14) poskytuje možnost dozvědět se nejen informace o respondentovi, ale také jeho názory a postoje, které jsou předmětem zkoumání. Abychom minimalizovali riziko nepochopení otázek, dotazovaný měl možnost vybrat si jazykovou mutaci v jeho mateřském jazyce. K dispozici jsme měli českou, ruskou, ukrajinskou, vietnamskou a anglickou verzi.

V případě vietnamské komunity jsme byli pracovníky ostravského Centra upozorněni na to, že některé otázky mohou dotazovaní vnímat velmi citlivě. Jednalo se o položky týkající se jejich pobytu a příchodu na území České republiky. Vzhledem k tomu, že Centra na podporu integrace cizinců jsou spravována Ministerstvem vnitra, nechtěli jsme, aby výše uvedená komunita vnímala, že dané informace od nich chce získat ministerstvo. Z tohoto důvodu byly tyto položky volitelné.

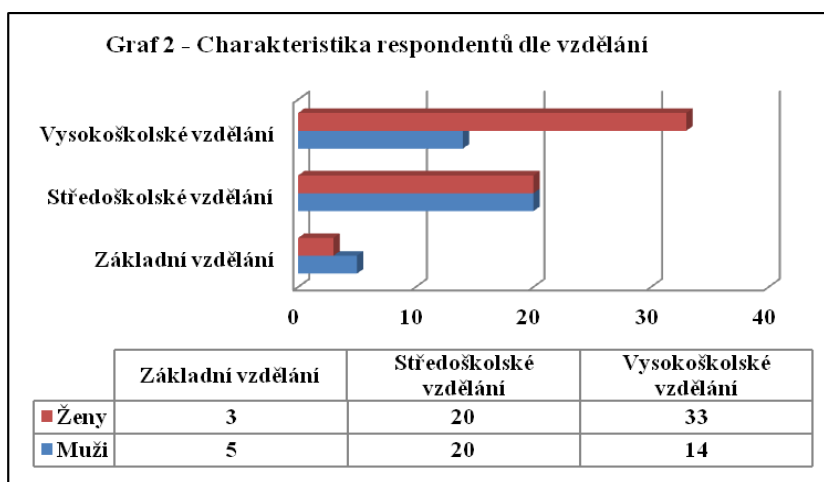
Celkem jsme získali úplná data od 95 respondentů. Žen v našem vzorku byla většina: celkem odpovědělo 56, mužů 39. Průměrný věk respondenta byl 31,81 let. Přistěhovalci v námi vybraných kurzech, kde průzkum probíhal, pocházeli z 34 různých zemí. Jak ukazuje níže uvedený graf 1, zastoupení respondentů z jednotlivých zemí odpovídá státům, z nichž do ČR nejčastěji přistěhovalci přicházejí (tj. Ukrajina, Vietnam, Rusko – údaj České statistického úřadu k 31.12.2011 – (15)).

Graf 1. Počet respondentů z daných zemí.

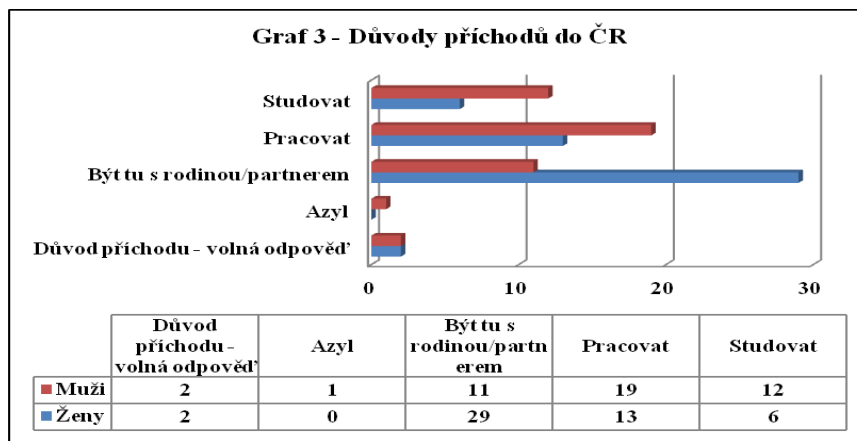
Do kategorie další třetí země jsme zařadili státy mimo EU či EHP (tj. Austrálii, Čínu, Kazachstán, Mongolsko, Thajsko, USA atd).

Celkem se šetření zúčastnilo 8 přistěhovalců se základním vzděláním, 40 středoškoláků a 37 vysokoškoláků. Rozdělení respondentů dle pohlaví a jejich dosaženého vzdělání ukazuje graf č. 2, jenž uvádíme níže.

Graf 2. Charakteristika respondentů dle vzdělání.

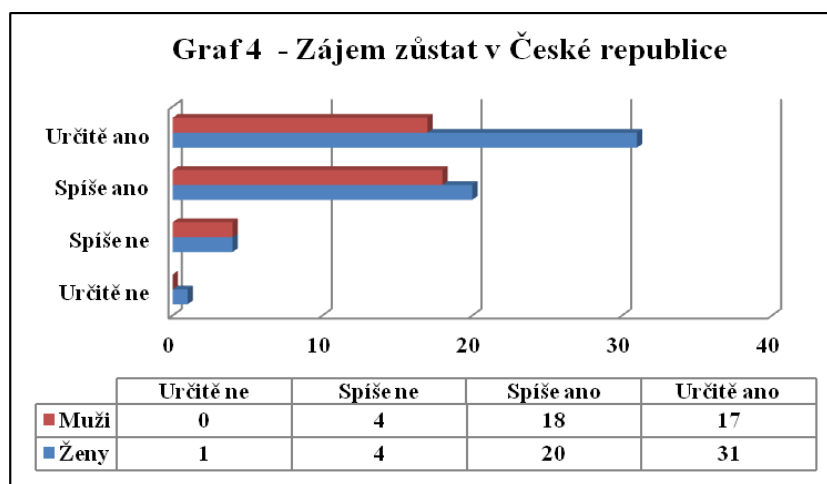
Jedna z položek v dotazníku měla také za úkol zjistit, jak dlouho se respondenti již v českém prostředí pohybují. Ptali jsme se jich, kdy přišli poprvé do České republiky. Průměrně to bylo mezi léty 2008-2009, tzn. že kontakt s českým prostředím měli v průměru kolem 3,5 roku. U této otázky využili celkem čtyři vietnamští respondenti možnost neodpovídat. Ti z vietnamské komunity, kteří naopak na tuto otázku zareagovali, patřili k těm, již poprvé přijeli do ještě tehdejšího Československa před rokem 1989 nebo v 1. polovině let 90.

Graf 3. Důvody příchodů do ČR.

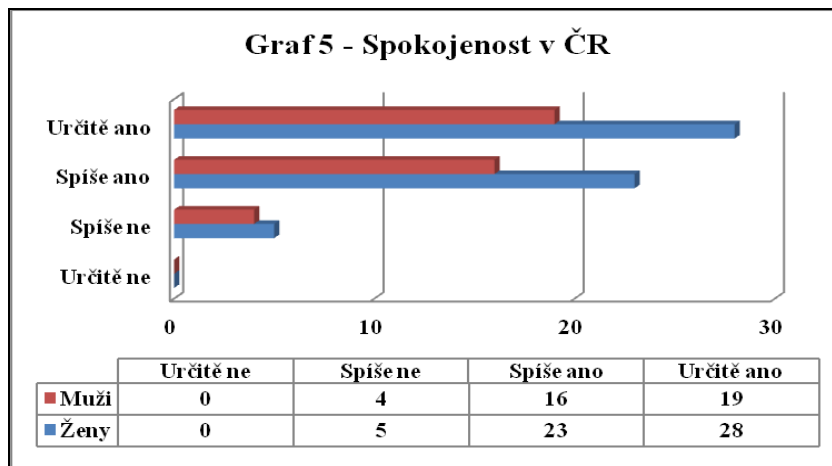
Jak je patrné z grafu 3, který ukazuje důvody respondentů pro příchod do České republiky, většina respondentů imigrovala do Česka z rodinných důvodů (být se svou rodinou, či partnerem). V případě mužů se jednalo o to, že si našli českou partnerku. U žen šlo o to, že následovaly partnera ze země svého původu, který měl v Čechách práci (tento důvod převažoval u žen z vietnamské komunity). Vyskytly se také případy, kdy žena měla českého partnera/manžela. Druhým nejčastějším důvodem pro příchod do ČR byla pracovní příležitost, dalším bylo studium. Kvůli azylu přišla do Česka pouze jedna žena. Volná odpověď dávala respondentům možnost uvést specifické důvody pro imigraci do Čech. Využili ji čtyři respondenti. Jeden z nich uvedl, že se v Česku chtěl věnovat pastorační činnosti, druhý byl dobrovolníkem v církvi, další chtěl získat nové životní zkušenosti a jedna respondentka uvedla, že „potkala v zahraničí několik lidí z Česka, a tak ji přišlo zajímavé se sem přijet podívat“.

Zajímalo nás také, zda hodlají respondenti v České republice trvale zůstat a zda jsou zde spokojeni. Jak je patrné z grafu 4, většina respondentů (celkem 48) chce trvale žít v České republice.

Graf 4. Zájem zůstat v České republice.

Z grafu 5 lze vyčíst, že přistěhovalci jsou v převážné většině případů rozhodně se svým životem v ČR spokojeni (47 respondentů) nebo spíše spokojeni (39 respondentů). Spíše nespokojeno je celkem 9 lidí, z nichž – a to je zajímavé, tři respondenti by se rádi v Čechách usadili, zbytek v Česku spíše být nechce. Nikdo z respondentů neuvedl, že je se svým životem v ČR nespokojený.

Graf 5. Spokojenost v ČR.

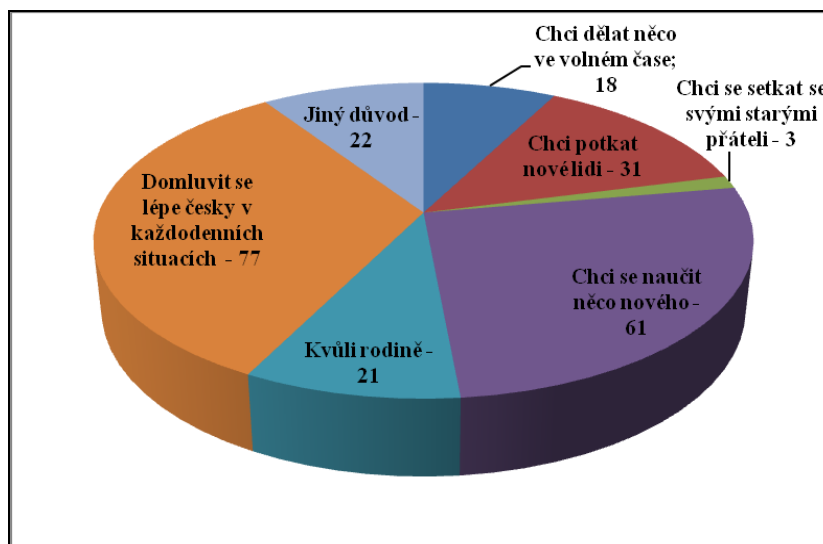
Cílem našeho výzkumného šetření je však zjistit, jaké motivy mají cizinci k tomu, docházet do kurzů češtiny a naučit se český jazyk, a v jakých situacích český jazyk používají. Výzkumné otázky zní:

Co motivuje cizince k návštěvě kurzů českého jazyka a k učení se češtině?

Kdy mluví respondenti česky?

Na tyto otázky nám pomohou nalézt odpověď tři položky v dotazníku, které vyhodnotíme níže.

První z nich zněla *Proč chodíte do kurzů češtiny pro cizince?* Tato otázka byla polouzavřená s možností výběru, výsledky ukazuje níže vložený graf 6. Respondenti měli možnost zvolit více odpovědí tak, aby vystihli svůj názor.

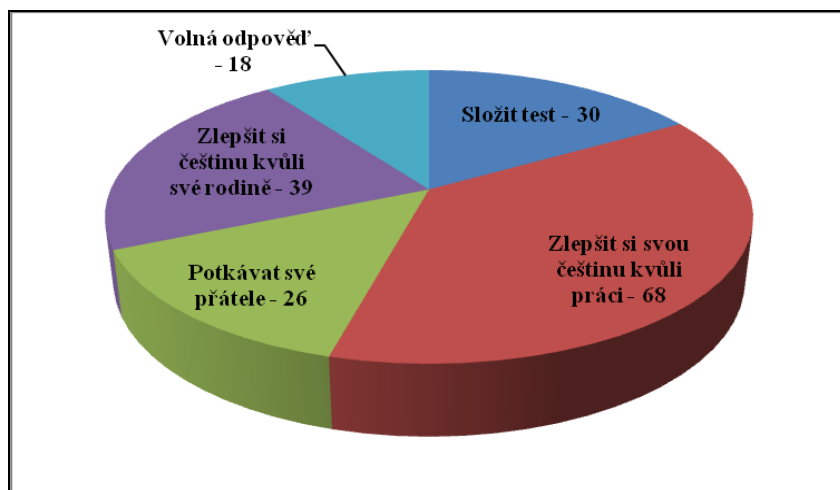

Graf 6. Důvod pro docházení do kurzu českého jazyka.

Jak je patrné z odpovědí, většina respondentů se chce lépe domluvit v každodenních situacích, což poukazuje na uvědomění si nutnosti znát dobře česky a také na ochotu komunikovat s majoritní společností. Překvapující také je, že 61krát se objevila odpověď, jež poukazuje na silný vnitřní motiv – *Chci se naučit něco nového*. Zároveň imigranti docházejí do kurzů za účelem

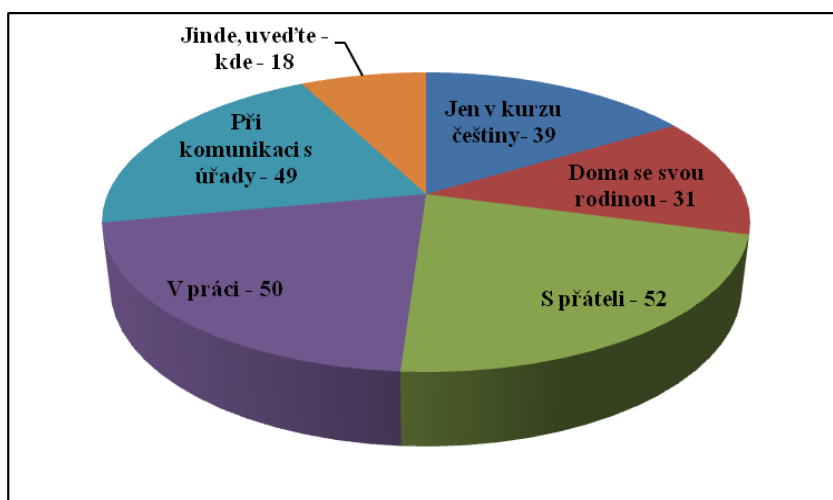
seznámit se, potkat nové lidi. Kvůli rodině přichází do kurzů také poměrně mnoho účastníků a pro 18krát se objevily kurzy jako způsob trávení volného času. Minimum chodí do kurzů za účelem setkat se se svými starými přáteli. Celkem 22krát se objevilo ještě další vysvětlení, proč respondenti chodí do kurzů českého jazyka. Mezi nimi se objevily tyto názory: *Chtěl bych tu rozjet slibnou kariéru, a tak se česky naučit prostě musím.* - *Abych uměla mluvit dobře česky, protože tady bydlím.*

V další položce nás zajímalo, co je dle respondentů pro ně v kurzu českého jazyka nejdůležitější, proč je pro ně nutné umět česky.

Graf 7. Důvod učení se českému jazyku.

V rámci této otázky opět mohli cizinci zakroužkovat více možností. Většina respondentů (celkem 68krát zaznamenaná odpověď) se chce český jazyk naučit z důvodu pracovní příležitosti. Poté se jako druhý nejčastější důvod objevil motiv umět dobře česky kvůli rodině. Třetí nejčastější důvod byl motiv vnější – složit test, což mohlo souviset s tím, že většina respondentů chce v budoucnu požádat o trvalý pobyt. Proto bude muset složit zkoušku z češtiny na úrovni A1. Zajímavé ale je, že motiv společenského kontaktu je také důležitý (viz graf 7 počet odpovědí pro důvod *Potkávat své přátele.*). Ve volných odpovědích se často objevovaly motivy vnitřní – *Moc bych se chtěla naučit česky, v práci mluvím anglicky.* - *Chci se opravdu naučit češtinu.* Nebo naopak motivy vnější (dle Řeháka motivy společenského rázu), kdy se respondent touží více zapojit, integrovat se do české společnosti: *Abych prolomila jazykovou bariéru mezi sebou a českými lidmi.* - *Abych se mohla domluvit s těmi, kdo nemluví anglicky.* - *Být schopen domluvit se v každodenních situacích.*

Graf 8. Příležitosti, kdy mluví respondenti česky.

Výše uvedené motivy reflektují do jisté míry také situace, v nichž respondenti používají český jazyk (viz graf 8). Nejvíce respondentů hovoří česky buď se svými přáteli, nebo v práci. Potřeba domluvit se v každodenních situacích reflektuje to, že respondenti komunikují česky na úřadech či v obchodech (*Hovořím česky na úřadě či v obchodě.*). Výběr položky – *Mluvím česky pouze v kurzu češtiny* - může poukazovat na nedostatečnou integraci cizince do české společnosti, neboť jedinec komunikuje česky pouze v hodinách, nikoliv v každodenním životě. Může se tedy od majority izolovat a komunikovat jen v rámci své etnické komunity.

Závěr

Znalost jazyka není pro imigranta pouze bránou k dalšímu vzdělávání, ale především k jeho integraci do společnosti (nejen kulturní a interaktivní, ale také strukturální dimenzi, tj. možnosti najít si práci) (16). Cílem našeho příspěvku bylo zjistit, s jakými motivy vstupují dospělí imigranti do kurzů češtiny a v jakých situacích svůj nový jazyk používají. Průzkumu se zúčastnilo celkem 95 respondentů, kteří v průběhu roku 2012 docházeli do bezplatných kurzů češtiny pro cizince na vybraných Centrech na podporu integrace cizinců.

Z výsledků vyplývá, že nejčastějším motivem pro docházku do kurzů bylo domluvit se lépe v každodenních situacích a naučit se něco nového. Oba dva tyto motivy odrážejí životní situaci respondentů – touhu zařadit se do nové společnosti (motiv praktický) a motiv intelektuální („pracovat na sobě“). Zároveň nás zajímalo, proč chtějí umět česky. Převážná většina odpovědí poukazovala na motiv praktický – respondenti se učí česky kvůli práci a možnosti domluvit se. Toto zjištění odráží skutečnost, že pro mnoho z nich byla důvodem pro příchod do ČR právě pracovní příležitost. Dle našich výsledků, kdy hovoří přistěhovalci česky, se ukázalo, že nejčastěji používají češtinu se svými přáteli a v práci. Tento výsledek poukazuje na možnou snazší integraci do české společnosti v rámci strukturální (tj. cizinci se v ČR začleňují na pracovní trh a v práci používají češtinu) a interaktivní dimenze sociální integrace (přistěhovalci mají mezi Čechy přátele, se kterými také komunikují).

Poznámky

- (1) BAUMAN, Zygmund. *Úvahy o postmoderní době*. 2002.
- (2) PALÁN, Zdeněk. *Základy andragogiky*. 2003.
- (3) VETEŠKA, Jaroslav, VACÍNOVÁ, Tereza et al. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. 2011, s. 113.
- (4) HOMOLA, Miroslav. *Motivace lidského chování*. 1972. a WLODKOWSKI, Raymond J., *Enhancing Adult Motivation to Learn: A Comprehensive Guide for Teaching All Adults*. 2008.
- (5) „Pokud vnímáme lidskou motivaci jako cílevědomou, umožní nám to získat základní poznatky o činných způsobech, jak pomoci dospělým se vzdělávat, jak usměrnit a udržet jejich učení až ke zdárnému konci - překlad autorky.“ WLODKOWSKI, Raymond J. *Enhancing Adult Motivation to Learn: A Comprehensive Guide for Teaching All Adults*. 2008, s. 3.
- (6) PALÁN, Zdeněk. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. 1997, s. 72.
- (7) ŘEHÁK, Miloslav, *Psychologické faktory didaktiky dospělých*. 1983, s. 54-56.
- (8) BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2008, s. 84.
- (9) BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. *Kapitoly z andragogiky 2*. 2012, s. 18.
- (10) NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. 1996, s. 12.
- (11) ŘEHÁK, Miloslav, *Psychologické faktory didaktiky dospělých*. 1983, s. 53.
- (12) WLODKOWSKI, R. J., *Enhancing Adult Motivation to Learn: A Comprehensive Guide for Teaching All Adults*. 2008, s. 6-7.
- (13) ŘEHÁK, Miloslav. *Psychologické faktory didaktiky dospělých*. 1983, s. 57.
- (14) SKUTIL, Martin a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*, 2011, s. 80.
- (15) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Počet cizinců – G04 10 nejčastějších státních občanství cizinců v ČR* [online]. [cit. 8.4.2013]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tab/0A00476615>

(16) RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOLA, eds. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. 2009.

Seznam literatury

BAUMAN, Zygmund. *Úvahy o postmoderní době*. Přeložil Miloslav Petrušek. Vyd. 2. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-11-3.

BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. *Kapitoly z andragogiky* 2. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3249-6.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.

ČESKÝ STATISTIKÝ ÚŘAD. *Počet cizinců – G04 10 nejčastějších státních občanství cizinců v ČR* [online]. ČSÚ, 2012. [cit. 8.4.2013]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tab/0A00476615>>.

HOMOLA, Miroslav. *Motivace lidského chování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1996. 270 s. ISBN 80-200-0592-7.

PALÁN, Zdeněk. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: DAHA, 1997. ISBN 80-902232-1-4.

PALÁN, Zdeněk. *Základy andragogiky*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2003. ISBN 80-86723-03-8.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOLA, eds. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON, 2009, s. 23-35. ISBN 978-80-7419-023-0.

ŘEHÁK, Miloslav. *Psychologické faktory didaktiky dospělých*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1983. 72 s.

SKUTIL, Martin a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 254 s. ISBN 978-80-7367-778-7.

VETEŠKA, Jaroslav, VACÍNOVÁ, Tereza et al. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2011. ISBN 978-80-7452-012-9

WLODKOWSKI, Raymond J. *Enhancing Adult Motivation to Learn: A Comprehensive Guide for Teaching All Adults*. 3. Vyd. San Francisco: John Wiley & Sons, 2008. ISBN 978-0-7879-9520-1.

Kontakt:

Milena Öbrink Hobzová, Mgr.

Katedra křesťanské výchovy, Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Univerzitní 22

771 11 Olomouc

Email: milenahobza@email.cz

Příspěvek byl podpořen z projektu s názvem *Sociální pedagogika v teorii a praxi* č. CMTF_2013_007.